

AYDINLATMA TEKNİĞİ NEDİR?

Aydınlatmanın tekniğinden söz etmeye başlamadan önce, “Aydınlatma”nın ne demek olduğu, ve özellikle ne demek olmadığı üzerinde kısaca durmak kaçınılmaz gibi görünmektedir.

Dış görünüşlerine özen gösterilmiş bir takım ışıklı nesnelere sağa sola yerleştirip iç **mekânları süslemeye**, ya da herhangi bir yere bir lamba asıp, **karanlığı yok etmeye** çalışmanın, “aydınlatma” kavramı ile hemen hemen hiçbir ilgisi yoktur.

Özellikle iç mekânlarda, karanlıktan korkmuşçasına bilinçsiz ve telaşlı bir davranışla rast gele bir yere -ve genellikle tavanın ortasına- rast gele bir lamba asmak, bu gün için ne denli anlamsızca, aydınlatma adı altında bir tür “ışıklı dekorasyon”a yönelmekte o derece amaçtan uzak bir davranıştır. Kaldı ki, böyle bir iç mekân düzenlemesinde, ışıklı nesnelere, görsel algılamada ne oranda öncelikleri olabileceği ve bu önceliğin sonuçlarının ne olacağı, genelde bilinmediğinden, çoğu kez başarılı olunamamakta, sonuç, bir düzen çelişmesi, bir düzenleme anarşisi olmaktadır.

Aydınlatma, kısa tanımı ile “**nesnelere ve çevrenin gereği gibi görülebilmesini sağlamak amacıyla ışık uygulamak**” tır. Yani, Uluslararası Aydınlatma Komisyonunca da benimsenmiş olan bu tanıma göre, aydınlatma, ışıklı reklamlar gibi nesnelere ışıklı kılmak değil, onlara ve çevrelere ışık yollayarak görünmelerini sağlamaktır.

Aydınlatma tekniği konusuna gelince, bu da mağazalar ve vitrinler dolusu lamba ve hiçbir özelliği belli olmayan aydınlatma aygıtları (*armatürleri*) üretmek demek değildir. Tıpkı, hekimliğin (*tababetin*), içinde prospektüsü bile bulunmayan yığınla ilaç üretip raflara dizmesi ve kullanıcının da, bunları kendi beğenisine ve eş dostun önerilerine göre alıp kullanması demek olmadığı gibi.

Tipik bir sofra aydınlatması: Oturanlar, masadan yansıyan ışıkla aydınlanacaklar. Nişteki nesne de, özelliğine uygun, sert gölgeli bölgesel bir aydınlık içinde.

Aydınlatma, nesnenin ve çevrenin en iyi bir biçimde algılanmasını sağlamak amacı ile yapılır. Görülmesi gereken şey, yani, belli bir mekanda, belli bir zamanda, belli koşullarda ve belli bir amaç için görsel algılama konusunu oluşturan şey, bir yemek sofrası ve çevresindeki insanlar, bir öğretmen ve yazı tahtası, bir konferansçı, bir iç mekanın bütünü, bir sahne, bir vitrindeki nesnelere, bir sergideki tablolar, bir çalışma tezgahının üstü, bir dişçi kodluğundaki kişinin ağzının içi vb., ya da bir havuz, bir yapının dış yüzü, bir anıt, bir bahçe vb. gibi çok değişik türden olabilir. Bunları oluşturan nesnelere, parlak ya da mat yüzeyli; renkleri, dokuları, ya da biçimleri bakımından, az ya da çok önemli; çok ufak ya da iri; hareketli ya da hareketsiz olabilirler. Bunların görülmesi gereken süre, çok kısa ya da uzun olabilir. İnsanlar bu nesnelere bulunduğu mekân içinde, ya da bunun dışında olabilirler.

Yalnızca görsel algılama konusu aydınlatılmış. Aydınlığın yöneltici ve dikkat çekici etkisinden yararlanılmış.

Tüm bu etkenler, bunların en iyi bir biçimde görünmesi için oluşturulacak aydınlığın niceliğini ve özellikle de niteliğini büyük oranda etkiler. Aydınlatma tekniği, işte bütün bu değişkenleri dikkate alarak, aydınlatmanın nasıl yapılması gerektiğini belirleyen tekniktir.

Aydınlatma tekniği böylece, bir yandan görsel algılamanın en iyi koşullarda gerçekleşmesini sağlarken, öte yandan, bunun ilk yapım giderleri ve kullanma harcamaları bakımından en ekonomik bir çözümle elde edilmesini, insan doğasına uygunluğunu, sonucun estetik değerler ve iç mimariye uyum bakımından da doyurucu olmasını sağlar.

Yukarıdaki kısa açıklamadan anlaşılacağı gibi, aydınlatma tekniği, insan gözünün ışık ve renk görme özelliklerinden, ışık kaynaklarının, lambaların ve aydınlatma aygıtlarının türlü özelliklerine; yüzeylerin ve gereçlerin ışık yansıtma ve geçirme özelliklerinden, estetik ve mimari kavramlara, türlü ölçme tekniklerinden, oldukça karmaşık hesap biçimlerine uzanan, çok geniş bir alana yayılmış bilimsel verilerden ve bilgilerden yararlanır. Bu nedenle bir aydınlatma uzmanı da ancak, ilgili bir yükseköğrenim üzerine bindirilmiş uzun süreli yıllık bir uzmanlaşma çalışması ile yetişebilir.

Biraz da bu tekniğin uygulanmasının ne bakımdan ve ne derece önemli olabileceği üzerinde durmak gerekir.

Tekniğine uygun bir aydınlatmanın, okullarda başarıyı, üretim merkezlerinde ve iş yerlerinde verimi arttıracacağı; iş ve trafik kazalarını, kusurlu üretim ve yanlış tanılamaları (*teşhisleri*) azaltacağı; gereksiz yorgunlukları, baş, göz ağrılarını, sinirlilikleri ortadan kaldıracacağı; ve genelde yaşantıyı daha hoş daha verimli ve daha sağlıklı kılacağı gibi gerçekler, günümüzde, ileri ülkelerde çoktan anlaşılmış ve gereği yapılır olmuştur.

Burada, üretim ve başarı oranlarının yükselmesi, türlü kayıpların azalması gibi, genel ekonomiyi etkileyen konular bir yana bırakılıp, doğrudan doğruya aydınlatma amacı ile kullanılan enerjinin azaltılması bakımından konu incelense bile, aydınlatma tekniğinin geniş bir biçimde uygulanması ile aydınlatma giderlerinin çok büyük oranda azalacağı kolaylıkla gösterilebilir. Kalkınmakta olan bir ülke için, bunun önemini tartışmaya gerek yoktur.

Işık kaynaklarının gözden gizlenip nesnelere etütlü bir biçimde yöneltildiği başarılı bir bahçe aydınlatması. "Işık kaynakları görünmek için değil göstermek içindir" kuralına uyulmuş.

Bir başka ve ilginç yaklaşım da, ülkemizde aydınlatma konusunun ne derece ciddiye alındığı, yani, buna ne derece bilimsel ve teknik bir konu gözü ile bakıldığıdır. Bu, birkaç örnekle açıklanabilir: Yunanistan dışında tüm Avrupa ülkelerinde ve Avrupa dışındaki ülkelerin büyük bir çoğunluğunda kurulmuş olan “Ulusal Aydınlatma Komiteleri” ülkemizde kurulamamıştır.

Tüm ileri ülkelerde aydınlatma konusunda, aydınlatma uzmanlığı ile ilgili kuruluşlarca yayımlanan çok sayıda bilimsel ve teknik dergi varken ve bu dergilerin yayını 30 yıl öncelere uzanırken, ülkemizde aydınlatma konusunda tek bir dergi bile yayımlanmamaktadır. Resmi kuruluşlar ve çoğu iş çevresi aydınlatma hesap, etüt ve projesi gibi bir çalışma konusundan habersizdir. Ücret tarifelerinde böyle bir konu yer almaktadır.

Yukarıdaki örnekler, aynı ağırlıkta ve önemde olmak üzere, dört beş katına çıkarılabilir. Ülkemizin bu konuya sırtını dönmüş olmasının ilginç bir belirtisi de, bu konuda uluslararası gelişmeler ve birikimlerden kopuk bir biçimde, bir takım çarpık kavramlar ve anlamsız terimler üretilmesidir. Örneğin çoğu yazılı metinde yer almış olan “dekoratif aydınlatma” terimi Uluslararası Aydınlatma Sözlüğünde yer almamaktadır. O sözlük ki, Fransızca, İngilizce, Almanca ve Rusça eşanlamlı tanımları ve en geçerli dokuz dilde, Ulusal Komitelerce onaylanmış karşılıkları bulunan, tam yedi yüz elli aydınlatma terimi içeren, ve yarım yüzyıllık bir çalışmanın ürünü olan 365 sayfalık bir yapıttır. İşte bu sözlükte, aydınlatma türleri, aydınlatma biçimleri ile ilgili on dokuz terim arasında bizim “dekoratif aydınlatma” terimimiz bulunmadığı gibi, tüm sözlükte bu terimin anlatması gereken kavrama yakın bir kavrama da rastlanmamaktadır.

Aydınlatma tekniği, ayrıntıya inildikçe, ilginçliği, çekiciliği ve inandırıcılığı artan bir konudur. Önemi de, karşılaştırma hesapları ile çok daha iyi anlaşılır. Birkaç konuya kısaca ve genel çizgileri ile değinmenin ötesine geçemeyecek olan, ama bir oranda uyarıcı olabileceği umut edilen bu yazının, bu amaçla, örnek birkaç fotoğrafla da süslenmesi yoluna gidilmiştir.

Prof. Şazi SİREL

Ocak 1991